

TÜRKİYE'DE ENTANSİF KOYUNCULUĞA GEÇİŞ ÇALIŞMALARI

Prof. Dr. Reşit SÖNMEZ

Dr. Mustafa KAYMAKCI

Dr. Ercan KIZILAY

E.Ü. Ziraat Fakültesi

Türkiye tarımında daha güçlü bir hayvancılık koluna kavuşma çalışmaları sürdürülmektedir. Bu arada sayı bakımından birçok gelişme koyunculuk dalında görülmektedir. Koyun varlığımızın giderek artması ilk bakışta olumlu gibi görünmekte ise de ziraatımızda ilerleme ve verimlilik yönünden pek de sevinilecek bir durum değildir. Çoğunlukla kurak ve elverişsiz iklim koşullarının egemen olduğu bölgelerimizde bakım ve beslemenin yetersiz oluşu, kolay bakılan, kanaatkâr ve dayanıklı bir hayvan olan koyuna daha çok yaşama ve çoğalma şansı hazırlanmaktadır. Ancak ilkel koşullarda yapılan ve ekstansif karakter gösteren bu tip koyunculuk üreticiye fazla bir gelir sağlamaktan uzaktır. Küçük yapılı ve düşük verimli yerli koyunlarımızın sayılarını biraz azaltarak daha iri yapılı ve daha verimli koyun tiplerine geçerek, başka bir deyimle **entansif koyunculuk** yaparak, daha çok yatırım ve daha çok kazanç sağlamanın yollarını bulduğumuz ölçüde tarımda gelişmeden söz edilebilir.

Entansif koyunculukta, her bireyden daha yüksek gelir sağlanabilmesi için, yetiştirme yönünün iyi belirlenmesi ve çeşitli yörelerimizde bu yöne uygun tiplerinin geliştirilmesi zorunludur. Et-Yapağı tipi koyunlardan, süt ve döl verimi yüksek koyunlara kadar, çiftçinin gerçekten gereksinim duyduğu yüksek verimli ve değerli koyun damızlıklarının üretilmesi için sürekli ve bilinçli çalışmalar yapmak gerekmektedir. Bakım, besleme, sürü idaresi, seleksiyon, barınaklar ve mekanizasyon ile hastalıklarla savaş konularında araştırmalar yürütmek, uygulanabi-

lir sonuçları üretim alanına aktarmak ve yayım çalışmaları ile etkin duruma geçmek koyunculüğümüzün çözüm bekleyen sorunlarıdır. TBTAk desteği ile kurulan ve çalışmalarını her yıl biraz daha geliştiren BATI ANADOLU KOYUN-KEÇİ ZOO-TEKNİ ARAŞTIRMA ÜNİTESİ, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi içinde ve Batı bölgemizdeki Devlet Üretim Çiftliklerinde yürüttüğü çeşitli projelerde entansif koyunculuğa geçiş konusunda kendi ölçüsünde hizmet verme çabası içindedir. Batı Anadolu ve Trakya'da egemen olan yerli koyun ırklarımızı dayanak alıp saf-yetişirme ve melezleme yöntemleri ile yeni koyun tipleri geliştirme yönünde olumlu sonuç veren çalışmalar sürdürülmektedir. Daha şimdiden Tahirova ve Türkgeldi çiftliklerinde bölgedeki çiftçinin büyük ilgi gösterdiği yeni tipler oluşturulmuştur.

Tahirova çiftliğinde 12 yıldır sürdürülen çalışmalarla Kıvırcık x Doğu Friz melezi yeni bir Tahirova Koyunu¹ geliştirilmiştir. Süt ve döl verimi yüksek bu yeni tipin çevrede hızla yayılması için GÖNEN'de bir Tahirova Süt Koyunu Yetiştirme Derneği kurulmuştur. Pedigrili ve değerli damızlık hayvan satışı şimdiden başlamış durumdadır.

Trakya'da Türkgeldi Devlet Üretim Çiftliğinde, Trakya'nın ve Batı Anadolu'nun değerli bir hayvanı olan Kıvırcık Koyunu'nun ıslahı ve yeni tip Türkgeldi Koyunu meydana getirilmesi için TBTAk desteği ile sürekli çalışmalar yapılmaktadır. Olumlu sonuç alacağımızdan ümitli olduğumuz bu çalışmanın seleksiyon şemasını bir örnek olur düşüncesiyle veriyoruz. Burada Koç Yetiştirme Sürüsü (Elit Kıvırcık Sürüsü), en az iki verim kaydı bulunan koyunlardan damızlık değeri hesaplama yoluyla seçilen 300 baş koyundan oluşacaktır. Kontrol Sürüsü, seleksiyonla meydana gelecek ilerlemeyi izleme amacıyla çiftleşmelerin rastgele yapıldığı 100 baş koyun ve 5 baş koçtan oluşan bir sürüdür. Üretim ve Test sürüsü ise anılan sürülerin dışında kalan, hem üretimde, hem de koç adaylarının denenmesi amacıyla kullanılan yaklaşık 500 başlık bir sürüdür.

Batı Anadolu Koyun-Keçi Zootekni Araştırma Ünitesinde, genetik iyileştirme çalışmalarının yanısıra, bakım-yönetimle il-

---

1) Bak; Kaymakçı, M. 1974. Tahirova Koyunu. Hayvansal Üretim, Sayı 1.

gili çevresel iyileştirme çalışmalarına da yoğunluk verilmektedir. Beydere Tarım Meslek Lisesi'nde yapılan bir çalışmada, Kıvırcık ve Sakız x Kıvırcık melezi koyunlarda hormonal etkilerle döl veriminin artırılması ve doğumların senkronizasyonu (toplulaştırılması) konuları araştırılmıştır. Çalışmada hormonal etkiler, yapay tohumlama ve elde edilen kuzuların kasaplık çağa kadar büyütülmesi, bir bütün olarak ele alınmıştır. Bu arada en uygun aşım döneminin saptanması ve kızgınlığın dağılımı konusu da araştırılmıştır. Anılan çalışmada özetle, hormonal etkiler (progesteron ve progesteron + PMS uygulamaları) ile döl veriminin önemli ölçüde arttırılabileceği yanında, doğumların toplulaştırılmasıyla, işçilikten arttırım (tasarruf). kuzuların toplu ve benzer ağırlıkta pazarlanabileceği kanıtlanmıştır. Bu çalışmanın uygulamaya aktarılacak en önemli özgün sonucu, koyun yapay tohumlamasında kızgınlığın düzenlenmesinde izlenecek teknik yöntemlerin neler olması gerektiğidir. Gerçekte yurdumuzda sahada uygulanagelen koyun yapay tohumlanmasının en önemli teknik sorunu olarak koyunlarda kızgınlığın yeteri ölçüde kontrol edilemeyeşinden dolayı, yapay tohumlama sonucu koyunlarda kısırılığın yüksek oluşu görülmektedir. Değişik progesteron hormonu uygulaması ile kızgınlık ve ovulasyonun ertelenmesi ve bu uygulama kaldırılınca koyunların büyük bir çoğunluğunda 1-2 gün içinde kızgınlık sağlanabilmektedir. Bu uygulama, koyun yapay tohumlama teknisyenlerinden en yüksek düzeyde yararlanılmasını sağlayacağı gibi, tohumlamada karşılaşılan güçlükleri büyük ölçüde azaltacak, bir örnek ve yönetimi daha kolay bir kuzu ürünü almamızı olanaklı kılacaktır.

Türkgeldi ve Tahirova D.Ü.Ç. de yürütülmekte olan kimi çalışmalarda ise kasaplık kuzu üretimi için kuzulama aralığının kısaltılması olanakları araştırılmaktadır. Anılan araştırmalarda uygulanan yöntem, koyunların kuzuladıktan 3 ay sonra koça verilmesi ile daha önceki doğumdan ortalama 8 ay sonra diğer kuzulamanın sağlanmasıdır. Bu çalışmalar, özellikle koyunların sağlmadığı, koyun sütünün kuzuya bırakıldığı merinos yetiştiriciliğinde önem kazanmaktadır. Nitekim Tahirova D.Ü.Ç. de anılan çalışma, Alman Et Merinosları üzerinde yürütülmektedir.

TÜRKGELDI D.U.Ç.'te UYGULANAN
KIVIRCIK SELEKSİYON ŞEMASI

